

een

Het was de tijd van de pleiners en de dijkers. Mijn moeder leefde voornamelijk 's nachts. Als ze vertelde over die tijd werd haar blik dromerig. Zij hoorde bij de pleiners. Die droegen zwarte kleding. Een nauwzittende jurk accentueerde de rondingen van haar lichaam en haar schoenen met kleine stilettohakjes klikklakten over de stenen van het Amsterdamse Leidseplein. Eyeliner dik aangezet op de hangende oogleden. Het blonde haar droeg ze achterover, uit haar gezicht, de lokken gekruld en geföhnd. Heel anders, zei ze, dan de torenhoge suikerspinnen van de dames van de Dijk.

Ze werkte in een bar. Een eigenaardig café dat ondanks de gunstige ligging maar geen klantenkring wist op te bouwen. Keer op keer was het van eigenaar veranderd. Er leek tegenspoed te rusten op de smalle ruimte met de biljarttafel en de hoge stoelen langs de wanden. Ze had nog geen reden gezien om weg te gaan. Om het lege café achter zich te laten en een baan op een kantoor te zoeken. Het had de sfeer van die tijd, dat café. Zo was het. Dus bleef ze. Ook toen er weer een nieuwe kroegbaas kwam, een zwarte deze keer.

De nieuwe eigenaar sprak nooit over vroeger. Hij scheen uit het niets te zijn gekomen, een zwarte geest op een vliegend tapijt. Dagen kon hij uit het raam kijken, met zijn ellebogen leunend op het Perzisch

tapijtje dat de tafel bekleedde. Hij sprak weinig, maar zijn invloed was merkbaar. Zijn grote lichaam belemmerde het zicht op de straat en liet overdag weinig licht toe in de toch al donkere ruimte. Hij kreeg vaak bezoek. Rustige mannen die op gedempte toon een 'black label' bestelden en bij hem aan tafel plaatsnamen. Het waren makkelijke klanten die vertrokken zonder gedag te zeggen en grote fooien achterlieten. Mijn moeder vond ze geheimzinnig. Ze leken niet gekomen om met elkaar te praten, maar om samen te zwijgen. Ze kon het niet laten telkens een blik te werpen naar de stille hoek bij het raam, maar zag geen toegang in hun ogen, geen aanmoediging om een gesprek op gang te brengen.

Ze vertelde dat er dagen waren dat de muziek die met de eigenaar was meegekomen een draad leek te weven tussen de bargasten. Soul was een begrip dat ze leerde kennen. Soul was die meeslepende, trage kreun. Die zucht, die lofzang op de liefde of dat beklag over het leven. Soul ontspande de aanwezigen. Jassen gingen uit en hoeden af. Drankjes werden bijbesteld en sigaretten opgestoken. Het café werd rokerig en broeierig warm als het thuisland van zijn gasten. Met blote armen zaten zij op de barkrukken, terwijl buiten de wind door de straat joeg. Indringende blikken kreeg ze op zulke dagen. Donkere ogen in donkere gezichten merkten haar opeens op. Alsof ze zojuist was gearriveerd om speciaal voor hen een borrel in te schenken. Ze voelde zich bijzonder, eindelijk. Een boegbeeld van wit marmer.

In de hoek bij de toiletten werd bloedworst verkocht. Een gekruid worstje dat je uit zijn vel moest happen.

Mijn moeder probeerde het vaak. Met het puntje van haar tong lepelde ze voorzichtig de peperige vleesmasa naar buiten, haar mond stond steeds weer in vuur en vlam.

Ze leerde de score bij te houden van de dominospelers, die haar in vertrouwen een vodje papier met onleesbare namen toeschoven. Ze schreef er dan zelf uiterlijke kenmerken van de spelers bij, zoals 'lichtbruine' of 'hoed'. Het was een spel dat ernstig gespeeld werd, met toewijding. De omgedraaide stenen werden aandachtig heen en weer geschoven, gerangschikt, alvorens een der deelnemers met zijn beginsteen het spel kon openen. Een enkele keer raakte ze de tel kwijt en moest ze de 'lichtbruine' of de 'hoed' een drankje van het huis inschenken, omdat ze vergeten was een turfje aan zijn score toe te voegen.

Op een zondag kwam Henry Charmes, een los-vaste arbeider in een textielfabriek en later mijn vader, biljart spelen. Hij deed dat ingetogen, bewoog nauwelijks. Zijn houding was stram en toch zweefde zijn keu boven het groen van de tafel. Zijn tegenspeler merkte hij nauwelijks op, alsof hij een partij met zichzelf speelde. De biljarttafel leek op een eiland, zei mijn moeder, met hem als enige bewoner. Hij mompelde veel. Geen mens die het verstond. Hij scheen zichzelf moed in te spreken, zichzelf te belonen voor een goede stoot. Hij moest en zou winnen, dat leed geen twijfel. Door te winnen zou hij iemand zijn die avond. Hij had het spel op zijn hand. De stamgasten schaarden zich rond de tafel, opeengepakt, opgewonden. Drukke gebaren, het afsluiten van weddenschappen. Jazz klonk op de achtergrond – onrustige klanken. De bal-

len op de tafel verdwenen een voor een. De spanning steeg. Rook kringelde onder de lamp en helder licht scheen op het laken.

Toen verplaatste hij zich plotseling, een overbodige handeling, en hij miste. De bal die in een holte had moeten vallen, tolde over het groene vlak. De omstanders gingen uiteen, keerden hem de rug toe en namen hun rooksierten mee naar tafeltjes achter in het café. Volgens mijn moeder wist hij zich met zijn houding geen raad. Lang had hij zich aan zijn keu vastgehouden: het lijf gebogen over de stok, een vleugje krijt op zijn onderarm. Hij leek het aantal passen te berekenen van de tafel naar het toilet of van de tafel naar de uitgang. De bar was dichterbij. Vier stappen, niet meer. Hij moest zichzelf duidelijk dwingen om de keu terug te zetten, de biljartstok niet in tweeën te breken. Een spel, geen zaak van levensbelang. Hij tilde vier keer een voet op. Zette hem neer en greep zich vast aan de tapkast, een vrije kruk in de hoek, hij kon met zijn rug tegen de muur leunen. Hij vroeg aan haar, Johanna, de blonde bardame, iets te drinken.

Ze betrokken een woning in de Jordaan. Henry was de enige neger in de wijde omtrek. Daarmee baarden ze opzien. Het huis was een winkel geweest. In de woonkamer stond nog een toonbank, erboven had Henry gekleurde gloeilampen bevestigd. Het deed denken aan de bar waar mijn moeder werkte. Er waren veel hoogtijdagen in dat huis. Mijn broer Waldie werd er geboren en daarna ik, Anna.

Achter het huis was een betegeld plaatsje. Mijn moeder had er een grote teil neergezet waarin wij kinderen op zomerse dagen konden baden. Mijn vader had

er een paar tegeltjes losgewrikt en de droge aarde met hennep ingezaaid. Hij koesterde zijn plantjes. Haast dagelijks werden ze met water besprenkeld en werden de dorre blaadjes verwijderd. Ik herinner me een prachtige zomer. De planten werden groot, tot borsthoogte, en de kostbare toppen lieten het loodzware hoofd hangen. De oogst was goed. De vingervormige bladeren droogden voorspoedig en in de nazomerse dagen was het druk bij ons thuis. De rook hing dik in de voorkamer. In de schappen onder de toonbank was plaats gemaakt voor diverse trommeltjes met droge plantentoppen. Mijn vader en zijn vrienden hingen loom in een stoel, de benen voor zich uitgestrekt. Mijn broer en ik speelden glijbaantje langs hun broekspijpen. Moeder liep rond met een dienblad waarop halfgevulde borrelglazen stonden. Otis Redding zong: 'I've got dreams, dreams to remember...'

Soms speelden we buiten. Waldie had een zware stalen driewieler. Het grote ding was helderrood. Met moeite duwden wij hem over de drempel van de voordeur de smalle straat in. Ons huis was makkelijk herkenbaar, grote houten balken behoeden het voor omvallen. Onze gordijnen waren paars. Bij de burenhing witte vitrage in ruimvallende plooiën, getrokken als een podiumgordijn naar de zijkanten van het venster. Door de opening bewonderden we de glazen vitrinekasten met porseleinen beeldjes en de lampenkappen met sierlijke franjes.

Aan het eind van de straat was een buurtwinkel; we reden over de stoep met de driewieler ernaartoe om snoep te kopen. De winkelier was een aardige man, goedlachs, met een kop met krullen en knoerten van handen. Hardop telde hij het aantal snoepjes voor

ons uit. Sommige buurtbewoners in de winkel knikten naar ons, andere schenen ons nooit te herkennen. Eén keer had een mevrouw over ons geklaagd, luidruchtig bijval zoekend bij de andere klanten. De driewieler versperde de toegang tot de winkel. Het was sociaal, zei ze, zoals die fiets voor de deur stond. Ze was gestruikeld en had haar enkel verzwikt. Al die kinderen worden een plaag, riep ze, alhoewel ik niet begreep wie ze met al die kinderen bedoelde aangezien wij maar met zijn tweeën waren. De winkelier had ons wat extra snoepjes gegeven en gezegd dat we maar gauw naar huis moesten gaan.

De weken daarna regende het en stond de fiets geparkeerd in de gang. Op de eerste droge dag poetsten we het rode staal glimmend op en maakten we in opdracht van moeder de banden met een vochtige doek schoon. We reden naar de winkel, mijn broer achter het stuur en ik in de bak. De fiets plaatsten we naast de ingang, het stuur half gedraaid om meer ruimte voor het portiek vrij te laten. De winkelier was blij ons te zien, koos zorgvuldig snoep uit en verdeelde dat over twee zakjes. De buit stopten we diep in onze broekzakken om onze handen bij het fietsen vrij te hebben, maar toen we buiten kwamen was de driewieler verdwenen. De vuurrode kleur van het frame danste nog voor mijn ogen. Het was alsof ik, als ik mijn hand uitstreekte, de fiets zou kunnen aanraken, over het koude staal zou kunnen strelen, zo plotseling was hij weg.

Een woensdag, twaalf uur. Papa haalde ons op van school. Hij stond aan de overzijde van het schoolplein tegen zijn okergele Opel aan geleund. Zwart, kaal en

indrukwekkend. Hij had een tuinbroek aan. Hij rookte een sigaar.

Ik voelde dat mijn klasgenoten op weg naar huis achteromkeken. Hier gebeurde wat, dit was spannend. Wat stond hun thuis te wachten? Een kopje thee met biscuit? Mijn vader straalde de belofte uit dat de dag niet alledaags zou verlopen. Niks thee, niks koek. Waldie was ongevoelig voor de belofte, hij onttrok zich zo veel mogelijk aan mijn vaders invloed. Met zijn handen in zijn broekzakken slenterde hij weg, zijn schouders opgetrokken tegen het kronkelhaar.

Ik mocht naast papa zitten. Veiligheidsgordels hadden we niet. De hond lag te slapen op de achterbank. Het was een eigenaardig wollig beest, onafscheidelijk van mijn vader, een fel dier dat zich een weg door het leven vocht. We waren dol op hem. Pa vertelde dat ik gaatjes in mijn oren zou krijgen. Ik had de leeftijd bereikt – ik was tenslotte een meisje, zei hij, ondanks mijn jongensachtige uiterlijk.

Er stond een keurige meneer in de juwelierszaak. Zo een die zich had voorgenomen om extra aardig te zijn tegen zwarte mensen. Bij ieder woord boog hij zich ver over de toonbank, alsof wij hem niet konden verstaan, alsof wij een andere taal spraken. Mijn vader koos gouden oorknopjes uit. De meneer zei dat die best een beetje duur waren. Pa fronste, de wenkbrauwen dicht tegen elkaar, een blik zoals alleen hij dat kon hebben: baas over de situatie. De juwelier keek om zich heen in de lege winkel, hij drukte zijn armen in het jasje stijf tegen zich aan, zijn nek gebogen – hij had dun haar. Toen hij mijn oorlellen doorboorde, deed het geen pijn. Zo snel ging het. ‘Ze staan je goed, Anna,’ zei papa. Ik vond ze een vlag op een

modderschuit, maar zijn compliment maakte me blij. Hij haalde op zijn gemak wat papiergeld uit zijn portemonnee, gaf het aan de winkelier en stak zijn sigaar weer aan. Ik voelde me als in een film.

Daarna gingen we met de pont heen en weer over het IJ. Zomaar. De gouden knopjes brandden in mijn huid; ik gaf geen krimp. Vandaag was ik met mijn vader uit en dat liet ik niet bederven door die stomme dingen in mijn oren. De hond blafte naar het water dat tegen de zijkant van het veer opspatte. Iedere keer leek het schip de overkant net niet te halen, zuchtte het onder zijn last. Mensen met fietsen begaven zich ongedurig richting uitgang. Alleen wij bleven staan. Mijn vader leunde tegen de reling en dopte pinda's, die hij uit zijn zwartleren jaszak te voorschijn haalde. Ik keek de schillen na, afdrijvend over het groenige water richting Centraal Station. Een flauw zonnetje brak door de wolken. We waren vijf keer op en neer geweest en ik vond het goed. Van mij konden we nog een paar ritjes maken, maar pa werd ongedurig. De hond had beweging nodig, zei hij, het beest zat te veel binnen. Verloor daarom zoveel haar, mijn moeder werd het stofzuigen beu. In het Amsterdamse Bos, dáár zou Barrie flink kunnen rennen.

Het openluchttheater achter in het parkbos was leeg. De halfronde betonnen bankjes keken uit op een arena van hoog gras. In het midden van het grasveld gingen we liggen. De hond vlijde zich neer, bewoog zich geen millimeter bij ons vandaan. Pa maakte een sigaret klaar en stak hem aan. Met een zuigend geluid inhaleerde hij diep. Terstond leek er rust over het bos te dalen. Een prikkelende geur drong mijn neus binnen en maakte me weer bewust van de pijn aan mijn

oorlellen. Pa legde zijn rechterhand met de brandende joint op zijn voorhoofd, zijn linker rustte op zijn buik. Het was een vredig tafereel: mijn vader, de hond en ik.

Jaren later beweerde hij dat hij toen in die houding was gefotografeerd. Naar zijn beeltenis zou het beeld van de vrije slaaf Kwakoe zijn gemaakt dat aan de Dr. Sophie Redmondstraat in Paramaribo staat. De dag na mijn aankomst in Suriname ben ik ernaartoe gelopen. Het was nog een hele zoektocht, het stratenpatroon van de stad is grillig. Het beeld is veel kleiner dan ik had gedacht. Papa moet in dat park stoned als een garnaal zijn geweest. Zo gering was de gelijkenis. Natuurlijk heeft Kwakoe geen joint in zijn hand. Hij draagt gebroken ketenen om zijn polsen. Ach, het zijn allebei symbolen van vrijheid.

Ik zat op de achterbank van de Opel. Mijn vader achter het stuur. We reden door de rosse buurt. Over de grachten, en door steegjes waar we eigenlijk niet in mochten. Het was koud, een vochtige kou die door het kiertje van het autoraam naar binnen kroop. De verwarming deed het niet. Wanneer ik mijn adem uitblies, kwam er een kringeltje rook uit mijn mond. Papa had een pet op zijn hoofd die zijn oren bloot liet. Zijn voeten op de pedalen waren in lange leren laarzen gestoken. Voortdurend gingen ze op en neer: hij gaf gas en remde. Zijn ogen zochten de straat af, rechts de Zeedijk in en links over de Nieuwmarkt. Op een hoek stonden wat mannen bijeen. Met opstaande kragen probeerden zij hun blote hals tegen de kou te beschermen. De panden van hun lange jassen waaiden op als ze zich schichtig van de ene hoek naar de andere verplaatsten. Ze hielden de handen tegen elkaar,

handpalmen naar boven met daarin iets wat met hun gekromde bovenlichamen tegen de wind beschermd moest worden. Pa gaf een beetje gas en reed door. Stapvoets over een hoge brug, langs de roodverlichte ramen van vriendelijk wenkende dames. Ik zwaaide terug van achter mijn beslagen ruit. Zachtjes begon het te regenen. De keien op de steile brug glommen. Druppels ploften in het grachtwater. Een vrouw in bikini trok het gordijn van haar raam dicht.

Het groepje mannen dat we eerder hadden gezien, kwam vanuit een smal straatje aangelopen. Er had zich iemand bij hen gevoegd die een pet droeg als die van mijn vader. Boven zijn oren was nog een randje kroeshaar te zien. Pa draaide het raam van de auto verder naar beneden en riep iets naar de man in een taal die ik niet verstond. Een blik van herkenning brak het gezicht open. ‘Henry, *fa waka!*’ riep hij en snelde naar de auto. Zijn rookadem wasemde naar binnen. Mij leek hij niet te zien. Terwijl hij om zich heen keek, toonde hij luchtdicht verpakte zakjes. Mijn vader trok ze een voor een open, rook aan het bruinige goedje in het plastic. ‘Een geeltje,’ zei de man, toen mijn vader een zakje vragend omhooghield. Pa overhandigde hem het bankbiljet en riep ‘*mo syi*’, ondertussen de auto optrekkend.

Een cassettebandje werd in de recorder gestoken. Jazzy klanken vulden de auto met hun warmte. De sfeer werd gemoedelijk. Papa wurmde zijn wollen das los en legde hem op de stoel naast zich. Zijn vingers trommelden ritmisch op het kunststoffen omhulsel van het stuur. ‘Hoe was het vandaag op school?’ vroeg hij met een blik in de achteruitkijkspiegel. Ik zag zijn omhooggewend gezicht, de verzorgde snor boven de

rozige lippen. ‘We hadden gym, bokspringen, was leuk,’ antwoordde ik tegen zijn spiegelbeeld. Hij knikte en draaide de auto een parkeerplaats in tegenover het stadhuis.

Onder een afdak stond een man achter een stalletje met tweedehands platen. Pa bladerde met zijn beweeglijke vingers langs de hoezen van de elpees. Trok er af en toe één uit de bak om hem beter te bekijken. Ondertussen keek ik naar de hoes van een langspeelplaat van Diana Ross. Ik bewonderde de zilveren jurk die ze aanhad. Mijn voeten werden koud. Pa rekende af. In de auto legde hij het stapeltje platen onder de wollen das. Het plastic zakje haalde hij uit het dashboardkastje en legde het tussen de plooiën van de wol. Terwijl hij reed, blikte hij af en toe naar de spullen op de passagiersstoel. We stopten nog een keer om voor mij een chocoladereep te kopen, voor thuis. Net als mijn vader legde ik mijn rijkdom naast mij op de bank. Zo nu en dan keek ik naar de reep en verheugde me op het genoeg.

twee

Alfred Breeveld heeft me een exemplaar gegeven van een oude foto uit de collectie van het hotel. Het is een personeelsfoto uit de jaren zestig. Ik herken de arcadebogen die naar het terras leiden. Hij heeft zichzelf aangewezen. Heel jong nog. Uiterst links op de foto staat een lange zwarte man met een koksmuts op. Volgens Alfred is dat mijn grootvader. De vader van mijn vader. De man staat kaarsrecht, de handen statig achter de rug gevouwen, zijn witte uniform smetteloos. Hij schijnt niet echt bij het gezelschap te horen dat gehurkt of met de armen om elkaar geslagen de camera inkijkt. Het moet een feestelijke gelegenheid zijn geweest. Glazen worden geheven en rechts onderaan bespeelt een man een gitaar. Tussen donkere gezichten staan hier en daar witte bazen. Zij dragen stropdassen. Mijn grootvader heeft zijn ogen gesloten. Het lijkt alsof hij slaapt.

Alfred zegt dat Prince een stille man was. Een immigrant van het eiland Sint Lucia die een grote woede paraat had. Iedere ongewenste gast in de keuken werd met een hakmes verjaagd. Keukenhulpen die potten en pannen niet op de goede plaats terugzetten, kregen ervan langs. Onder zijn kraakheldere tenue school een opvliegend karakter. Toch bakte hij de zoetste broodjes. Zijn Berliner bollen waren de romigste, zijn

schuimpjes de luchtigste en zijn *boyo* de smeugste. Hij had zich opgewerkt tot een goede chef patisserie. Maar op een dag verliet hij het hotel, hij wilde terug naar het eiland waar hij was geboren.

Aan de rand van het zwembad rijgt Alfred routineus kleine dobbers aan een lang koord, hij is al langer dan drie decennia badmeester van het hotel. Ik beweeg mijn voeten in het water. Het is nog vroeg, de zon staat laag. Ik voel me loom. Ik lijk op de vrouw van mijn grootvader, zegt Alfred. Oma Liene! Daar kan ik het mee doen! Hij gebruikt haar volledige naam, Heline. Ze staat in mijn geheugen gegrift: zittend op haar bed in de voorkamer tijdens haar logeerperiode bij ons in Amsterdam, een verbitterd gezicht boven een kop cacao. Hij zegt dat ik dezelfde lichtbruine huid heb, maar dat die van haar al vroeg getekend was. Scherpe lijnen. Alfred vertelt wat ik al wist, dat ze een mulattin was, een halfbloed, benamingen die horen bij het koloniale Suriname uit haar tijd. Ze werd geboren in het westelijk district Nickerie. Destijds een desolate streek met weinig meer vertier dan het uitzicht op de verre horizon boven uitgestrekte rijstpolders. Schaduwloze akkers die voortdurend bevoeid moesten worden. Nieuw Nickerie, haar geboorteplaats, is een stadje dat niet had mogen bestaan, zegt hij. Gebouwd op de verkeerde oever aan de monding van de rivier de Nickerie, werd het plaatsje keer op keer door het modderige zeewater weggespoeld. De vastberaden inwoners bouwden ten slotte hun houten huizen op de goede oever. Eigenaardige huizen zijn erbij, opgetrokken uit naar het schijnt willekeurige planken, maar gebouwd met gevoel voor detail. Hun erkers en balkons bieden uitzicht op